

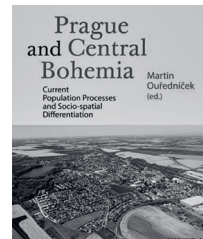
LITERATURA

Ouředníček, M. (ed.): Prague and Central Bohemia Current Population: Processes and Socio-spatial Differentiation. Charles University, Karolinum Press, Praha 2022, 169 s. ISBN 978-80-246-5028-9, ISBN 978-80-246-5144-6 (pdf).

Dlouhodobé sledování populačních a socioekonomických změn v Praze a jejím metropolitním zázemí přináší v posledních 30. letech velmi dramatické proměny jak z hlediska územního dopadu, tak i z pohledu intenzity některých socioekonomických jevů. Proto hodnocení takto rychle se proměňujícího území stále přináší nové výzvy pro celé skupiny výzkumníků.

Dlouhodobě se problematikou prostorových, populačních a socioekonomických změn zabývá výzkumný tým výzkumného centra URLAB (na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy), které vede prof. Martin Ouředníček. Svoje poslední výzkumy z druhé poloviny druhé dekády 21. století autoři shrnuli v působivé a graficky velmi opulentní knize vydané jak pro domácí, tak i zahraniční čtenáře s názvem *Prague and Central Bohemia Current Population: Processes and Socio-spatial Differentiation*. Autory knihy pod editorským vedením prof. Ouředníčka jsou převážně kolegové z tohoto výzkumného centra. Na 170 stránkách přinášejí nové příběhy a potvrzují očekávané trendy, které se dotýkají jak Prahy a jejího vnitřního členění, tak také Prahy a jejího vztahu se svým zázemím. Pro širší pohled je využito celé území Středočeského kraje, a to i přesto, že okrajové polohy celého regionu nejsou zasaženy metropolitními procesy, nebo se jich tyto procesy dotýkají pouze částečně. Právě proto srovnání míry intenzity dopadu hodnocených socioprostorových a socioekonomických dopadů v území přináší zajímavé výsledky a může být i oporou pro další regionální úvahy v rámci celého kraje.

Práce je složena z celkem 9 vnitřně konzistentních a ucelených kapitol, které se každá věnují jinému aspektu sociodemografického vývoje Prahy a Středočeského kraje. Při sestavování podobných velmi autorských kapitol do uceleného textu se

vždy musí editor celé publikace soustředit na to, aby kapitoly, samostatné části knihy na sebe navazovaly a vzájemně na sebe reagovaly. V této knize, podobně jako v mnohých dalších podobného typu, je tato vnitřní provázanost mezi autory i přes to, že v drtivé většině pracují ve stejném výzkumném centru, spíše slabší. Oceňuji, že autoři v práci využívají pro ilustraci svých úvah stejnou typologii území. Jejich vzájemná reakce nebo vnitřní propojení výsledků práce při hodnocení interní migrace, pohybu cizinců, využití kapacit škol nebo využití demografické prognózy jako podkladu pro další speciální analýzy by bylo dalším obohacením publikace.

V obecnější úvodní kapitole se editor knihy prof. Ouředníček věnuje post transformačnímu období moderního vývoje ve sledovaném území, které charakterizuje jako prvních 20 let 21. století. Teoretické zarámování je ukotveno v konceptu sociálního prostředí, které vychází z prací Jiřího Musila a chápe prostředí a vztahy mezi jednotlivými aktéry v konkrétním geografickém prostoru jako vztah mezi sociální strukturou společnosti a sociálním klimatem obyvatel a uživatelů území. Sociální klima je pak vnímáno jako způsoby chování, jednání a pohybu obyvatel v území. Celá práce vrozená v roce 2022 se připravovala a vznikala v období před pandemií Covid 19. Proto celá analýza odráží socioekonomické prostředí před pandemickým obdobím. To je dobře patrné například na vymezení tří hlavních procesů sociálně ekonomického vývoje, které formují současný svět. Podle autorů se jedná o (a) druhou demografickou změnu, (b) mezinárodní migraci a (c) nové ekonomické trendy založené na nových technologiích, nových typech povolání a například i možnosti práce z domova. Bylo by zcela jistě zajímavé dále diskutovat jak globální, tak i lokální dopady pandemie Covid 19 a následné změny globální ekonomiky vyvolané agresí Ruska i změnami v cenách energií. Tyto nové globální procesy mají bezpochyby také krátkodobé a zcela jistě i dlouhodobé dopady společnost a její prostorové chování a budou dále proměňovat jak socioprostorovou vnitřní strukturu Prahy, tak také i její metropolitní zázemí. To ale již nebylo možné do ucelené publikace zapracovat.

Ve druhé kapitole knihy se autoři zaměřili na typologii jak území Prahy, tak také středočeského prostoru a vymezují jednotlivé více nebo méně tradiční typy osídlení. Především diskuze o typologii města lze považovat za velmi podstatný vklad geografů do diskuze mezi architekty, urbanisty a geography. Architekti obvykle chápou vnitřní členění města podle strukturálních charakteristik, (typ výstavby, výška zástavby, hustota výstavby). Geografové vnímají město na základě spíše socioekonomických charakteristik populace ve městě. Při typologii území Středočeského kraje autoři dobře dokumentují nejen dopad metropolitních změn, ale stejně tak i lokální dopady suburbánních změn v osídlení v blízkosti některých větších centrem v regionu (Mladá Boleslav, Příbram).

Bylo by však možné sledovat celé spojitě území Prahy a Středočeského kraje jako jeden celek a vymezovat v něm rozdílné typy socioekonomického chování

nebo prostoru na škále od dominantně městského způsobu života až po převážně venkovský způsob života.

Především ve 3. a 4. kapitole zaměřené na dopady zahraniční migrace a na strukturu migrantů je dobře patrná doba zpracování před rozsáhlou migrační vlnou ukrajinských běženců, kteří museli uprchnout před dopady války na Ukrajině. Jako podstatné při sledování prostorových nebo strukturálních charakteristik migrantů považují především vývojové trendy intenzity migrace a změny prostorového rozmístění migrantů jak v rámci vnitřního města, tak také i v rámci celého Pražského metropolitního prostoru. Proto bych kromě hodnot průměru za sledované období považovat také za velmi vypovídající znázornění vývojových indexů v kartogramech za ukazatele, kde jsou k dispozici a pro které existují relevantní a srovnatelná data za více časových období.

Moderní pohledy na rozmístění populace v Praze přináší využití dat mobilních operátorů o rozmístění obyvatelstva v průběhu dne. Na rozdíl od poněkud statických hodnot přítomného nebo trvale bydlicího obyvatelstva umožňuje využití těchto dat vytváření mnohem plastičtějšího obrazu města a rozmístění obyvatel v průběhu dne nebo v průběhu běžného týdne. V knize se tomuto tématu věnuje 6. kapitola a výsledky dobře dokládají očekávané nebo v jiných podobných pracích již dílčím způsobem prezentovaná data. Za velmi pozitivní lze především považovat propojení datových souborů v rámci celého řešeného území Prahy členěné do vnitřních jednotek a Středočeského kraje členěného podle obcí. Jako problematické naopak považují rozšířenou typologii území Středočeského kraje. Zatímco ve druhé kapitole (obr. 2.4.) je metropolitní území kromě Prahy tradičně rozděleno na 4 typy podle změny počtu obyvatel (jádrové suburbánní, suburbánní, venkovské s růstem, venkovské s poklesem nebo stabilitou), použili autoři v této kapitole rozdělení na skupiny suburbánní 1–4 a teprve následně jsou uvedeny venkovské obce s růstem a venkovské obce s poklesem nebo stabilitou (obr. 6.3).

Jsem si vědom toho, že data pro hodnocení denního pobytu obyvatel jsou ze zdrojů mobilních operátorů obtížně dostupná. Přesto lze považovat data k roku 2015 publikovaná v roce 2022 za obtížně interpretovaná. V této kapitole považuji za důležitý a inspirativní především metodický postup zpracování dat a postup interpretace výsledků. Reálné počty přítomného obyvatelstva po změnách socioekonomického chování mohou být v některých místech nebo v některých socioprofesionálních skupinách odlišné.

Při hodnocení dopadů populačních změn v metropolitním zázemí je důležité sledovat především dynamické změny v dětské populaci, kdy dochází relativně rychle k významným změnám jak absolutního počtu dětí, tak i jejich relativního podílu v populaci, což vyvolává významné tlaky na kapacity a možnosti využití základních škol. Autorky v rámci 7. kapitoly knihy podrobně analyzují jak demografické složení populace, tak především i vývoj a dynamiku změn. Chci především ocenit obrázky uvedené pod číslem 7.4 až 7.6, které velmi dobře dokumentují

dynamiku takových změn. Při hodnocení plošného rozmístění škol a jejich kapacity je důležité diskutovat nejen současnou naprosto nedostatečnou kapacitu škol v lokálních centrech v rámci metropolitního prostoru, ale také časové relativně krátké období extrémního tlaku na využití této kapacity. Ihned po odeznění migrační vlny do suburbí v daném prostoru a doběhnutí vlny dětské populace do věku 15+ dojde pravděpodobně k rychlému poklesu tlaku na kapacity škol. Nejen krátkodobé trendy v řádu desítky let, ale i dlouhodobé trendy potenciálního využití nových školských kapacit je nutné v diskuzích na toto téma zohlednit.

Předposlední část knihy se věnuje hodnocení změn migračních proudů v rámci celého řešeného území a přináší další analytický pohled na dlouhodobě sledované téma. Autoři zvolili tradiční metody a nástroje na hodnocení intenzity migrace nebo na hodnocení migračních proudů a dosažené výsledky lze hodnotit jako očekávané.

Poslední kapitola se věnuje budoucí prognóze počtu obyvatel v Praze a Středočeském kraji. Zkušenosti autoři demografických prognóz uplatnili svoje znalosti a pokoušejí se modelovat v obvyklých třech variantách budoucí vývoj počtu obyvatel na základě tradičních vstupních dat (porodnost, úmrtnost, migrace). Je možná škoda, že se autoři předcházejících částí textu nemohli při práci nad svými tématy také opřít o výsledky této demografické prognózy a pokusit se také odhadovat nebo modelovat budoucí trendy v jejich sledovaných tématech. Jsem si vědom značné metodické obtížnosti a vysoké míry nejistoty, ale přesto bych považoval za přínosný i prostý pokus o odhad budoucích trendů intenzity suburbanizace, významu zahraniční migrace nebo dalších sledovaných procesů v budoucích letech.

Celá publikace má velmi významný a nesmírně precizní analytický obsah, který s vysokou mírou erudice a vhodně zvolenými nástroji velmi detailně popisuje nedávný sociodemografický vývoj v bouřlivém a nesmírně proměnlivém prostředí Prahy a jejího metropolitního zázemí. I přes v každé kapitole jasně formulované závěry lze jen s velkými obtížemi odpovědět na základní otázku v jaké fázi je sociodemografický vývoj v Praze a Středočeském kraji. Je možné v budoucím období dále očekávat velmi bouřlivé proměny populace? Bude se metropolitního zázemí Prahy dále rozšiřovat nebo se ekonomický, sociální i prostorový potenciál metropolitních trendů již vyčerpá a sociodemografický vývoj se dále bude spíše stabilizovat?

Jako drobnou spíše editorskou nepozornost lze hodnotit nejednotné používání názvu naší země. V některých kapitolách autoři používají formální politický název *Czech Republic*, zatímco častěji je v práci použit logicky správný a mezinárodně srovnatelný název státu *Czechia*.

Podobně jako velmi drobnou závadu lze považovat i neúplnou legendu u známé zonace Prahy podle Boháče (obr. 2.1), kdy jím vymezené typy nejsou v legendě popsány.

Celkově lze považovat celou knihu za vynikající studijní materiál, a to jak z hlediska objemu zpracovaných dat, tak i z hlediska vhodně používaných analytických metod práce. Práce nebo její jednotlivé části mohou být velmi dobrým vzorem pro

další podobně zpracovávaná témata v jiném území a zcela jistě může velmi dobře sloužit i plánovačům, odborníkům řešícím témata lokálního a regionálního rozvoje nebo dalším odborníkům, kteří se v řešeném území pohybují.

Kniha je k dispozici online <https://karolinum.cz/knihy/ourednicek-prague-and-central-bohemia-26480>.

Radim Perlín

e-mail: radim.perlin@natur.cuni.cz

Tomeš, J.: Fotbalový atlas Evropy.

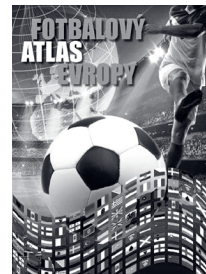
Coolgeo, Praha 2022, 240 s. ISBN 978-80-11-02321-8.

Víte, která fotbalová soutěž je nejstarší na světě? Kdy a kde vznikla první pravidla fotbalu? Nebo v jakém roce došlo k první fotbalové migraci? V knize Fotbalový atlas Evropy naleznete odpovědi na tyto i mnoho dalších otázek.

Jde o unikátní dílo, které se úspěšně vypořádává s náročným úkolem zpracování velkého množství sportovních dat. Publikace představuje cenný příspěvek k rozmanitému spektru atlasů, které jsou běžně vydávány. Na rozdíl od tradičních atlasů, které se zaměřují na demografii, migraci nebo politické volby, přináší jiný rozměr tohoto typu publikací. Zabývá se řadou fotbalových témat, která souvisí s geografí, jako jsou podnebí, migrace nebo cizinci, a nabízí komplexní a detailní pohled na evropský fotbal v jeho různých aspektech. Autor Jiří Tomeš se podílel na tvorbě Prvního fotbalového atlasu světa (2002) před více než 20 lety. Jeho nové dílo je aktualizované a rozšířené o nové informace a mapy, které zobrazují fotbalové dění na pro tento sport nejvýznamnějším kontinentu. Atlas není ovšem pouhou sbírkou map, ale také podrobnou studii dílčích témat souvisejících s fotbalem doplněnou o historické informace či data o úspěšnosti týmů a návštěvnosti zápasů. Autor při jeho zpracování využil metody a poznatky, které nasbíral při zpracování výše zmíněného díla.

Atlas přináší informace o historii fotbalu jako sportu a jeho postupném rozšíření na evropském kontinentu. Kniha je také doplněna o důležité milníky ve fotbale, které ukazují, jak se tento sport vyvíjel a měnil v průběhu času. Velmi zajímavý je například vznik prvního soupisu pravidel a jeho následný vývoj a sjednocování, nebo rozvoj dnes nejznámější klubové fotbalové soutěže – Ligy mistrů (v původním názvu Pohár mistrů evropských zemí), jenž postupně vznikla z předchozích soutěží, jako byly například Mitropa Cup nebo Latinský pohár.

Jedním z nejvýraznějších aspektů atlasu je jeho schopnost sledovat a analyzovat migrace hráčů napříč evropským kontinentem. Tento pohled na fotbal přesahuje

hranice sportu a nabízí hlubší pochopení sociálních a ekonomických trendů, které ovlivňují a také utvářejí fotbalový svět. Ekonomika lig a klubů je další důležitou částí atlasu. Detailní analýza finančních aspektů klubů poskytuje čtenářům jedinečný vhled do toho, jak ekonomika ovlivňuje fotbal na nejvyšších úrovních. Autor se také zaměřil na strukturu příjmů lig a klubů, srovnání tržních hodnot lig i týmů nebo mzdové náklady. Přestupy hráčů jsou také důkladně zkoumány, což čtenářům umožňuje sledovat, jak se hráči pohybují mezi kluby a jak tyto přestupy ovlivňují dynamiku týmů a lig.

Jednou z nejzajímavějších částí knihy je kapitola o původu hráčů nejvyšších evropských lig, která potvrzuje rostoucí globalizaci nejen ve fotbalovém světě. Tato tematika je podrobně a zajímavě rozebírána, doplněná řadou map a grafů. V této podobě bylo téma publikováno vůbec poprvé, což jistě vyžadovalo velkou náročnost zpracování.

Hlavní částí atlasu jsou analýzy 55 nejvyšších fotbalových lig v Evropě. Ve fotbalovém kontextu jsou Anglie, Severní Irsko, Skotsko a Wales brány jako samostatné fotbalové asociace, které jsou suverénními členy Unie evropských fotbalových asociací (UEFA). Kromě evropských zemí jsou členy UEFA také fotbalové federace některých států z jiných kontinentů (Izrael) nebo federace, jejichž zařazení mezi evropské státy není jednoznačné (Arménie, Ázerbájdžán, Gruzie či Kazachstán). Kromě 55 nejvyšších lig současných zemí se atlas věnuje také fotbalovému vývoji některých již zaniklých států, jako byly Československo, Jugoslávie nebo NDR. Publikace je také cenným zdrojem informací pro nadcházející Mistrovství Evropy ve fotbale. Tato prestižní fotbalová událost je v publikaci podrobně analyzována z historického hlediska, ale také z ekonomické perspektivy.

Celkově vzato, je Fotbalový atlas Evropy neocenitelným zdrojem pro každého, kdo má zájem o fotbal a chce pochopit jeho vývoj, historii a současné postavení. Kniha zaujme svou kvalitou a originalitou, která zároveň překračuje hranice sportu a nabízí čtenářům hlubší pochopení toho, jak fotbal ovlivňuje a formuje evropskou kulturu a společnost. Nezáleží na tom, zda jste vášnivý fanoušek nebo jen někdo, kdo má zájem o sportovní geografii. Pokud chcete pochopit evropský fotbal v jeho plné šíři a hloubce, nenechte si tuto knihu ujít.

Literatura:

JELÍNEK, R., TOMEŠ, J. (2002): První fotbalový atlas světa. Infokart. ISBN 80-902832-0-9.

Filip Kovařík
e-mail: filip.kovarik01@upol.cz

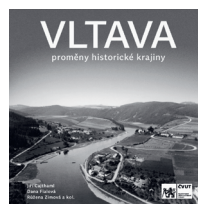
Cajthaml, J., Fialová, D., Zimová, R. a kol.: Vltava – proměny historické krajiny.

ČVUT, Praha 2023, 304 s. ISBN 978-80-01-07084-0.

Kniha „Vltava – proměny historické krajiny“ představuje unikátní publikaci, která mapuje vývoj historické krajiny podél Vltavy. Publikace je dílem autorského kolektivu výzkumného projektu Ministerstva kultury ČR, zaměřeného na poznání vývoje historické krajiny podél Vltavy, od pramene až po soutok s Berou, ovlivněného technickými zásahy (především výstavbou přehrad) a proměnami funkcí řeky v kontextu společenských změn. Řeka Vltava je v publikaci představena prostřednictvím interdisciplinárního týmu. Kniha vznikla za spolupráce geografů, kartografů, geomatiků, hydrologů, hydrotechniků, pracovníků muzeí, archívů a mnoha dalších. Představuje tak ucelené rozsáhlé dílo s bohatou mapovou, textovou i obrazovou částí. Výchozím byla vlastní mapování, terénní výzkum. Příkladem může být zdokumentované „Srdce Vltavy“, specifický meandr vltavského koryta u osady Pihlov nedaleko Horní Plané, jenž zmizel v roce 1958 pod hladinou Lipenské přehrady. Při vlastním výzkumu potvrzený tvar v podobě srdce, který zůstal dobře zachovaný i 64 let po zatopení lokality. Zajímavým a často doposud nikde v tak komplexní šíři nepublikovaný je pohled na rozvoj rekreace a druhého bydlení podél Vltavy (K Vltavě za odpočinkem a pro radost). Vedle podrobně popsání fenoménu vorařství, je popsána i sportovní a rekreační vodácká historie na Vltavě, kterou lze sledovat od 70. let 19. století, kdy byly z Anglie dovezeny do Čech první kanoe a splouvána Vltava z Českých Budějovic až po ústí. Samotnou kapitolou je pak druhé bydlení, trampingu a budování trampských osad nebo hausbóty na Vltavě.

Nesmírně cennou částí je právě velmi bohatá obrazová dokumentace, která dokládá historické materiály, archivní fotografie a dobové pohlednice, staré mapy i výstupy zpracované s využitím moderních geoinformačních technologií. V řadě příkladů představuje unikátní doklady k místům a sídlům podél Vltavy, z nichž mnohá zanikla v průběhu 20. století v souvislosti s budováním vltavské kaskády. Výřezy různých mapových děl zachycují území od nejstaršího Altmanova panoramatu z roku 1640 přes rukopisné mapy 18. století až po moderní mapová díla 20. století. Unikátní jsou 3D modely oblastí přehradních nádrží zobrazující reliéf krajiny tak, jak vypadal před zatopením i 3D modely okolí vodních nádrží či odkazy na online vytvořené mapové aplikace (dostupné na adrese <https://vltava.namapach.cz/>).

Vltava jako součást české kulturní krajiny má mnoho podob, které jsou v publikaci představeny. Tematicky se kniha zaměřuje na identifikaci změn krajiny, historické zástavby v okolí řeky, vodohospodářských objektů či komunikační infrastruktury zachycené na starých mapách a plánech. Dále sleduje historii vltavských povodní a záznamů vodních stavů, vývoj hydrotechnických úprav řeky, zejména

s ohledem na výstavbu Vltavské kaskády, i dopravu po řece počínaje vorařstvím. Pozornost je věnována změnám osídlení, významu kulturního dědictví a vývoji funkcí řeky a poříční krajiny, především funkci dopravní, energetické a rekreační. Text je rozčleněn do sedmi kapitol, které s výše uvedeným korespondují: Vltava – součást české kulturní krajiny, Prameny ke studiu řeky Vltavy: kartografická díla i digitální data, Zpracování a vizualizace prostorových dat, Vltava očima hydrologa: povodně a záznamy vodních stavů, Historie hydrotechnických úprav řeky Vltavy, Proměny krajiny a jejího využití a Vybrané lokality staré Vltavy.

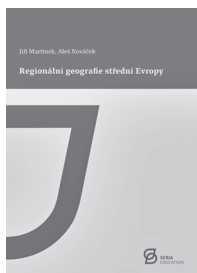
Krajina podél toku Vltavy patří k územím, která prošla intenzivní proměnou spojenou se zánikem osídlení ve vazbě na to, jak v jednotlivých historických etapách rostl či se snižoval tlak na různé formy využívání území. Vltava historicky plnila mnoho funkcí, ještě po roce 1918 se stále soupeřilo o koncepci využití řeky Vltavy (plavební versus energetické pojetí) a tento spor nebyl vyřešen ani do začátku druhé světové války. Plavba se sice opírala o staletou tradici a její podporovatelé stále snili o plavebním propojení s Dunajem, ale energetika a orientace na výkonné vodní elektrárny tehdy začaly celosvětově převládat a dnes je příkladem největšího hydroenergetického systému vodních nádrží na našem území. Publikace přináší mnoho pohledů na krajinu v okolí řeky i řeku samotnou, vše podloženo fakty a unikátní obrazovou dokumentací, které umožní lepší pochopení vzájemných souvislostí. Publikaci je tak možné hodnotit jako unikátní, komplexní ucelené dílo představující krajinu kolem nejdelší české řeky Vltavy.

Irena Smolová

e-mail: irena.smolova@upol.cz

Martínek, J., Nováček, A.: Regionální geografie střední Evropy.

Jihočeská univerzita, České Budějovice 2023, 154 s. ISBN 978-80-7694-008-6.

Fenomén střední Evropy a jejího vymezení se již v mnoha případech staly objekty zájmu řady autorů a vědních disciplín. Stále se však jedná o slovní spojení, u něž nepanuje jednotná shoda na její definici, resp. její existenci samotné. Za střední Evropu je zpravidla označováno území, nacházející se ve střední části starého kontinentu. Mnozí autoři považují střední Evropu za svébytný vnitřně propojený region se specifickým charakterem. Za jeden z argumentů tohoto pohledu můžeme uvést její nepřehlédnutelnou vnitřní, zejména pak historickou

a kulturní, propojenost. K faktorům, které k tomu přispěly, patřila beze sporu i německá kulturní, ekonomická a nezřídka i mocenská dominance, projevující se v celém tomto regionu již od dob raného středověku. Na druhé straně existují

názory, že středoevropský prostor představuje spíše jakousi amorfní oblast či přechodovou zónu mezi evropským Západem a Východem. Tento „dualistický“ pohled zastávají stoupcenci dějinného rozdělení Evropy na dvě základní části – Západ a Východ, přičemž pomyslná (a historicky proměnlivá) hranice mezi nimi procházela právě středoevropským prostorem. Strídavě jej tak rozdělovala nebo přiřazovala, v závislosti na převažujícím vlivu, spíše k evropskému Západu či k Východu.

Přestože publikace autorů J. Martínka a A. Nováčka ukazuje střední Evropu jako specifický a do jisté míry ucelený prostor, není její ambicí vymezit se vůči jednomu či druhému z uvedených přístupů. To autoři zmiňují ostatně hned v první kapitole. Pozornost zde věnují především samotnému pojmu „střední Evropa“ a diskusi jejího vymezování. V této souvislosti poukazují na určité rozdíly ve vnímání střední Evropy a identifikace lidí s tímto regionem. Sami autoři se ve své práci přiklonili k vymezení regionu zahrnujícího území celkem devíti současných států: Německa, Švýcarska, Lichtenštejnska, Rakouska, Slovinska, Česka, Slovenska, Polska a Maďarska. Charakteristikami střední Evropy jako celku se zabývá druhá kapitola. Čtenáře postupně seznamuje se zdejšími přírodními poměry, historickogeografickým vývojem, demografickými, hospodářskými, kulturními a (geo)politickými aspekty, včetně aktuálních problémů, se kterými se region potýká. Součástí je i hodnocení postavení regionu v rámci globálního systému a hodnocení rozdílů mezi jednotlivými státy ve střední Evropě. V pořadí třetí kapitola se zaměřuje na regionální geografii jednotlivých středoevropských států. Jako významné pozitivum lze vnímat skutečnost, že zde uváděné informace a charakteristiky se autoři snaží často vysvětlovat v širších časoprostorových souvislostech. Publikace obsahuje i řadu grafických výstupů v podobě obrázků (map) a tabulek s důrazem na ty, které nejsou dostupné v běžných školních a tematických atlasech. Mezi takto komplexně zpracovanými státy záměrně chybí Česko, neboť mu byla v českém prostředí věnována řada jiných přehledových a dobře dostupných geografických prací, na které je v publikaci odkazováno.

Knih Regionální geografie střední Evropy autorů J. Martínka a A. Nováčka představuje, dle mého názoru, velice kvalitní, přehledný a v mnoha ohledech inspirativní zdroj informací o celém regionu i jeho jednotlivých státech. Je určena všem zájemcům o bližší seznámení se s regionem, v němž žijeme a jehož jsme přímo součástí. Její účel lze rovněž spatřovat jako skripta pro studenty geografických či geografii příbuzných oborů a učitelům zeměpisu. Zejména jim je přímo určen didaktický aparát námětů do výuky umístěný na konci každé kapitoly i všech dílčích podkapitol. Obsahuje jak otázky k zamyšlení a diskusi, tak konkrétní možnosti, jak s tématy v hodinách zeměpisu pracovat a aplikovat je například v podobě aktivit, projektů nebo i didaktických her. Z hlediska podrobnosti poskytuje text o střední Evropě i jejích státech odpovídající měřítko reflektující potřebu a rozsah adekvátního studiu geografických disciplín a zvláště učitelství zeměpisu. Nepřináší pouze faktografický pohled, její ambicí je i snaha propojit fakta a souvislosti. Poukazuje

na logickou provázanost informací a vztahů v čase a prostoru, příčin a důsledků, ale též perspektiv do budoucnosti. Uváděné statistické údaje, které se v textu vyskytují těži z nejnovějších dat Eurostatu, CIA, Světové banky a statistických úřadů jednotlivých států či jejich regionů. Údaje vztažené k státům a jejich dílčím administrativním jednotkám jsou za účelem hodnocení rozdílů často srovnávány s údaji pro jiné regiony světa či Evropy.

Ve výsledku tak představená publikace poskytuje syntetizující přehled o středo-evropském prostoru v širších souvislostech. Tradiční faktografický přehled propojuje s diskusí různých pohledů na region, jeho vnímání a vymezení. Lze v ní nalézt řadu (nejen čistě geografických) zajímavostí a impulzů motivujících čtenáře k dalšímu poznávání a individuálnímu objevování regionu. Celkově lze konstatovat, že práce autorů J. Martínka a A. Nováčka reprezentuje do jisté míry ojedinělý pohled na prostor, jehož je Česko trvalou a nedílnou součástí, a zároveň vyplňuje dosud neobsazený prostor v podobě vysokoškolského učebního textu věnovaného přímo geografii regionu střední Evropy v jeho komplexitě.

Jan Prener

e-mail: prenerj@natur.cuni.cz

Daniš, P.: **Klima je příležitost. Opravdová řešení pro naši budoucnost na Zemi.**

Tereza, vzdělávací centrum, Praha 2023, 238 s. ISBN 978-80-87905-39-5.

Environmentální krize a změny klimatu patří v současnosti k nejčastěji diskutovaným tématům a skloňovaným pojmům nejen na poli geografie. Zároveň tyto diskuze představují zdroj konfliktů ve společnosti, které jsou dány jak množstvím dezinformací, které ohledně klimatických změn zaplavují veřejný prostor (Pecka 2023), tak také základním ne/porozuměním už tak složitým systémům a procesům.

Samotný fakt, že lidstvo čelí klimatické krizi (nezřídka se již hovoří o klimatické katastrofě) s sebou nese u značné části populace obavy, strach, nejistotu a mnohdy i klimatický žal. Lidé mají přirozeně sklon nepřijemné, negativní a nežádoucí odmítat a reagovat vyhýbavě. Co když ale začneme o měnícím se klimatu vyprávět trochu jiný „příběh“, se špetkou naděje a vírou ve vlastní odpovědnost i v pozitivní změnu? Ekopedagog Petr Daniš to zkouší ve své nové knize *Klima je příležitost*, která je vedle *Atlasu klimatické změny* (Příbyla a kol. 2022) a metodických výstupů publikovaných na portálu *Faktaoklimatu.cz* dalším příspěvkem do širší společenské diskuze.

Na základě svých dlouholetých zkušeností z oblasti environmentálního vzdělávání (*Ekoškola, Klima se mění – a co my?*), důkladné rešerše především

zahraničních zdrojů a také obohacen diskuzí s kolegy a kolegyněmi vytvořil Petr Daniš publikaci, která v českém prostředí dosud chyběla. Nejen že představené teze opírá o fakta, aktuální studie i další prameny (doporučené zdroje), zároveň také čtenářům nabízí možnost, jak nezabřednout do skepse, bezmoci a rezignace, což u tak složité výzvy, jakou bezpochyby měnící se klima je, nezřídka hrozí.

Kniha je strukturována do dvou hlavních sekcí: *Co musíme udělat společně* a *Co může udělat každý z nás*. Každou podkapitolu pak ilustruje citát zástupců a zástupkyň environmentálního nebo lidskoprávního hnutí. Autor si však nenasazuje různé brýle, jak by se mohlo z názvu knihy zdát, ale kriticky, věcně a srozumitelně nejprve představuje danou oblast (např. získávání energie, doprava, jídlo, průmysl, politika), aby později nabídl čtenářům možné scénáře a řešení. Ti se tak postupně dozvídají o konceptu uhlíkové neutrality, čistějších zdrojích energie, o transformaci dopravy, o potřebě regenerace ekosystémů nebo o tom, proč je dobré začít měnit svoje stravovací, módní a konzumní návyky – a to bez vtíravého moralizování. V textu přitom kromě souvislostí autor uvádí i příklady iniciativ a projektů z Česka, Evropy i světa, s příznivými dopady na životní prostředí i férovější společnost. Na tomto místě by se snad dalo kritizovat relativní zjednodušení popisovaných problémů a s nimi souvisejících výzev, ale s ohledem na cíl publikace (přinést nová fakta, příběhy změn z celého světa, shrnout potřebné kroky k zastavení klimatické krize) a také na dosavadní studie je zřejmé, že se právě množstvím faktografických informací nedaří klimatickou krizi efektivně řešit ani vhodně komunikovat. První sekci knihy pak uzavírá autorovo zamyšlení nad tím, jak to bude vypadat, až volby (konečně) rozhodne změna klimatu, proč obce přistupují k vyhlášení klimatické nouze nebo že (už) není možné spoléhat se jen na sílu jedince, ale je potřeba akutních systémových změn.

Druhá sekce knihy pak upřesňuje přímou provázanost návyků jednotlivce a socio-ekonomického systému. Prostřednictvím praktických rad, návrhů a konkrétních kroků autor uzavírá publikaci a prezentuje možnosti, které jsou v silách jedinců, a navíc aplikovatelné v rámci každodenního rozhodování. Nejedná se však o prvoplánový výčet toho, jak být *eco-friendly*, ale dopad každého z představených kroků, které usilují o bezpečnější a spravedlivější budoucnost, je zde opět srozumitelně vysvětlen (z hlediska českého i světového kontextu).

Publikace Petra Daniše je tak důležitým příspěvkem v oblasti environmentální osvěty a klimatického vzdělávání (Čestná cena za komunikaci změny klimatu 2023, OSN ČR), který překračuje environmentální hnutí a který je určen široké veřejnosti. Obzvlášť vhodná je kniha pro vyučující všech stupňů škol (nejen jako diskuzní materiál) a pro ty, kteří chtějí držet krok s nastupující generací. Nejen klimatologové a vzdělavatelé totiž musejí hledat nové narativy, aby se dařilo komunikovat změny klimatu a dosáhnout kýžených změn (na všech úrovních) bez zeleného strašení. Ukazuje se, že knihu Petra Daniše by měli číst všichni, kteří chtějí hrát rozhodující roli v tom, jestli planeta zůstane obyvatelnou.

Literatura:

DANIŠ, P. a kol. (2021) Klima se mění – a co my? Proč a jak učit o klimatické změně. Ministerstvo životního prostředí, Praha.

Fakta o klimatu. Klimatická změna, <https://faktaoklimatu.cz/temata/klimaticka-zmena> (4. 1. 2023).

PECKA, V. (2023): Továrna na lži: Výroba klimatických dezinformací. Alarm/Utopia Libri, Praha.
PŘIBYLA, O., LNĚNIČKA, J., PECHNÍK, O., PŠORN ZÁKOPČANOVÁ, K., KOLOUCHOVÁ, K. (2022): *Atlas klimatické změny. Změny v atmosféře a rizika oteplování*. Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání Brno, p. o., Brno, <https://faktaoklimatu.cz/assets-local/files/atlas-klimaticke-zmeny.pdf> (4. 1. 2024).

TEREZA – vzdělávací centrum, z. ú. (2024): Mezinárodní program Ekoškola, <https://ekoskola.cz/> (4. 1. 2024).

Veronika Kupková
e-mail: veronika.kupkova@ujep.cz